

Pintér Lajos: Fehéringes foglyok

„Volt idő az elmúlt hetekben, hónapokban, hogy a tanszéken csak ketten voltunk... Kellően elfáradtunk,” írta a napokban kedves barátom és a magyar irodalom dolgoiban mesterem. Nyilván ezért kell most nekem szólanom jobb híján, Pintér Lajos reprezentatív gyűjteményes kötetéről, mivelhogy én megfogható vagyok. Dehát egy ilyen kötetről szólni szakembert igényel, és hosszú, alapos felkészülést, nem egy irodalomba csak diletánsként bele-belebotnyeleskedő és pillanatnyilag ezernyi más gonddal elfoglalt könyvtárost. Egyetlen mentségem lehet, hogy ezt előre megmondottam Lajosnak.

Nem is fogom hát a könyvet jelentőségéhez illően méltatni és értékelni. Elfogadom a hátsó borító jellemzését: „Az irodalmi középnemzedék meghatározó jelentőségű költője új kötetében huszonöt éves alkotói pályájának keresztmetszetét adja, ugyanakkor ismét meglepi olvasóit.” Aki többre kíváncsi, olvassa el Görömbei András kompetens jellemzését a nyolcvanas évek közepén készült Pintér-interjújából; meglelhető *A vadszeder útján*-ban (Mag-

vető, 1989), a 244–271. oldalon. Részletelesen elemzi-elmondhatja Görömbei ebben a mesterien megkomponált interjúban a költői indulás körülményeit; kiemeli Ilia Mihály és Kormos István felfedező-útnak indító jelentőségét, firtatja a „mesterek” bonyolult és nehezen meghatározható kérdését (nehezen, mondom, mert hiszen például sem itt, sem később versben és prózában nem igen említődik konkrét mesterként Radnóti vagy József Attila, akinek vendégszavaival pedig – most látszik csak ebből a gyűjteményes kötetből – bőségesen él Pintér költészete); tisztázza továbbá Görömbei, hogy mi a költő szerint az írás értelme, mi a gyermekkor és a felnevelő-költővé érlelő társadalom szerepe az *Ars poetica* megfogalmazásában (ma divatos zsargonban: a vers társadalmi konstruálódtatásában); mi a magyarság és az anyanyelv jelentése általában – itt hivatkozik Pintér József Attilára – a mai és itteni költő vers-szemléletében, Herder hóhér-jóslatának az árnyékában (a hóhér itt az én szerény jelzőm és nem egyedül Herderre vonatkoztatnám). Egyenesen telitalálat, ahogyan Görömbei már akkor föl ismeri az *Európai diákdal* jelentőségét és kulcs-szerepét Pintér Lajos poétai pályáján, s ahogyan aztán a *Didergő ünnep* ürügyén az európai diákdal eszmei ívének meghosszabbításaként megfogalmaztatja Pintérrel és egyáltalában nemcsak ő magára érvényesen a honi poézis áttünéseit és változásait a hetvenes és nyolcvanas években: „Örülök, hogy – ezelőtt tíz évvel imár, amikor első kötetem megjelent – szerkesztőm rábeszélte a Fehéringes folyók

Orpheusz Kiadó
Kecskemét, 1998
482 oldal, 900 Ft

kötetcímére. Visszanézve láthatom: egy fiatalembernek, félig gyerekembernek a természeti élményei meghatározóbbak, a természetben él, zártan abban. A fű zöld színe, a folyók habjának fehérségét előbb látjuk meg, mint zászlók zöldjét és fehérségét. Fő indulási alap volt ez: a diákéletbe, felnőttéletbe innen kilépni.

A diákdallal teremteni is igyekeztem egy élménykört, de búcsúztatni is kényszerültem. Iskolák, egyetemek ajtói csukódtak mögöttem. A hatvanas évek végének, hetvenes évek elejének illúziója egy békésebb, egymásrautaltabb, oldottabb Európáról – oda.

S körülöttünk szaporodott a hidegség, ha igazán szembenézünk vele: a hidegháborús hidegség. Ebből a kontinentális ősből a didergés. Ugyanakkor azt láttam, hogy túl sok körülöttünk az ehhez a helyzethez méltatlan költészeti gyermekhang: túl sok az a beavatottság, bűnrészesség világunkban, mely kívülállónak hirdeti magát. Nemcsak azért, mert harminc évet túléltem, hanem e kihívásra is felelve kerestem a felnőttiséget, költészetben is a felnőtt hangot: emberi méltóságot, illetékességet, felelősséget. Túl sok volt és túl sok is a deklarált boldogtalanság és a mímelte boldogság. Kevesebb a cselekvő felnőttiség, ennek ünnepi alkalma. Innen a kötet címében az ünnep, az igény. Talán így változott körülöttem a világ, így változott körülöttünk és bennünk.”

Az egész interjú akár illusztráció gyanánt szolgálhatna Füzi László okos dolgozatához *Az irodalom helyzetudatáról*, s tán nem is egyedül a hatvanas, hetvenes és nyolcvanas évek találó jellemzése miatt, hanem azért is, vagy inkább azért, ahogyan Görömbei Pintér Lajossal elemzetteti szerves és szenvedélyes összefonódását a romániai és a jugoszláviai magyar irodalommal. Mindez azonban részben közismert, részben pedig ma már – sajnos – irodalomtörténet. Pintér Lajos mindenestre a fentebb idézett vallomást – mai

divatos szóval „project”-et – követte és valószínűleg meg a nyolcvanas években írt verseiben, amelyek őt „a közép-nemzedék meghatározó jelentőségű költője”-vé avatták. Erről a „nemzedék”-kérdésről is szól a mindenre kiterjedő, alapos Görömbei-interjú, ám ebben a kérdésben őszintébbnek érzem Pintér válaszával egy régebbi versét; az *Üzenet társainakot* (179.): „Temetők egén vadlibaék, / micsoda omlás partfalán áll, / fiúk, a nemzedék. Nem a / varjakat: pilinkéző fekete/havakat. Fekete hóhullás / otthon a csongrádi temetőben, / s a farkasréti temetőben, / a házsongárdi temetőben, ahol / dombról lefelé ballag a lélek. / Rokonok arca és neve a kőben. / Egünkön varjak, vadliba- / ék, micsoda omlás partfalán / áll, fiúk, a nemzedék!”

A kötet ízlésesen megkomponált fedőlapja hatásosan emeli ki a cím fontosságát. Pintér Lajos a fülszövegben külön elmeséli a cím egy elhallásra – és persze megintcsak Kormosra – visszavezethető történetét, s részletesebben is olvasható a történet *A vadszeder útjában*. Már ott jelezte Pintér, hogy alkalomadtán szeretné kötet-címül választani. „S most, hogy huszonöt év költői termését egybeszerkesztem – írja a fülszövegben – hadd veszem birtokba e véletlenül talált címet. Hisz valamennyien azok vagyunk: a lét s a költői lét fehéringes foglyai.”

A véletlen nagy alkotó – meglehet az egyetlen igazi nagy alkotó –, és most is rámutatott a találó címmel az egyik lehetséges magatartásformára a mindig jelenlévő, bár nem mindig egyformán észlelhető elnyomással szemben. Am a költő általánosítása ügylehet nem jogos. Mert lehet nem vállalni a fogságot, legyen amúgy mégoly fehéringes. Még a leggonoszabb fogságban is lehet nem fogolyként élni, példa rá Bibó életműve, példa Nagy Imre fenséges kiszabadulása a halálos ítélet kihirdetésekor. De a fehéringes fogoly csakhogyan találó metaforája az újkori értelmiség nagy dilemmájának. Erről szól vég-

eredményben Németh László *Galileije*, amint a valóságban is erről szólt már Galilei pöre az Inkvizíció előtt, és erről szól napjainkig, ahogyan teológusoktól tudománytörténészekig megpróbálják Galileit beletuszkolni az udvari ember, azaz a legfehéringesebb fogoly szerepébe. De nem lehet, mert pontosan úgy, ahogyan Németh László megírta abban a csodálatos – és történelmileg csodálatosan hűséges – jelenetben Márk mesterral és Landolfóval, még az inkvizíció fogságában a műve megtagadására készülő meggyötört öregember is – éspedig micsoda pazar iróniával – kibújik a szorításból. Szabad ember, feltétel nélkül és nem fogoly módjára szabad ember marad. Nem vagyunk tehát valamenynyien a lét fehéringes foglyai. A költői léte sem, tanú rá Buda Ferenc, Baka István, Bertók László, Utassy József, Kovács András Ferenc rejtőzködő és (Galilei értelmében) eretnek azaz független, autochton, behálózhatatlan (www-vel is behálózhatatlan) balgaságdicsérő poézise. A kilencvenes évek leeurópaibb, mert Európa legsajátosabb lényegét reveláló poézise. Ha úgy tetszik, a mai „európai diákdal”. És éppen ez az, ami tán leginkább és legfájdalmasabban hiányzik a mai Európából, a mai világból. Amit sokan, meglehet nagyon sokan úgy óhajtunk, „mint éhes ember sült hús illatát, / egy karcsú pisztráng arany csöppjeit, / egy tálnyi szőlőt, gyümölcs tornyait, / s az éhes ember vonsozolja magát, / átfurja magát étlen napokon, / íztelen étkek, gyors falások közt / hordozza hitét, / hogy később, egyszer majd, / egyszer: pisztrángok arany csöppjei. / Egyszer majd: úgy lesz, csak / vágyunk tudjon kitelelni addig, / csak el ne fagyjon, / ki ne száradjon az álmunk, /

nehogy álmunk-feledten ébredjünk, / mint riadt házőrzők, fölriadt kutyák.”

Lehetne akár Shakespeare-drámából idézet, akár Szegény Yorick-tól, de nem az. Az *Éneklő szobor* második, végleges megfogalmazásából való. (290.) Az *Ezredfordulóponton* Európa csendes, újra csendes. Megül benne és visszahúzódik a Cirkádó Elitektől hangos (műhangos?) világban meghitt (meghitt?) magányába *A rémület s remény*. (399–400.) Az egész kötetnek ez a legezredfordulóibb, legaktuálisabb verse, rejtett gyöngyszeme a fehéringes foglyok között. Egyszer majd antológia-darab lesz belőle; méltó a kiemelt vendégsorokhoz 1937-ből. Egyszer, majd, ha már nem csupán „futó reménység” és „tünde fény” lesz a béke. MERT EGY-SZER BÉKE LESZ. De addig? „A század gyermekei éveiket számolják, s bármilyen fáradtak, egyik társuk példájára szívesen elsiratnák a tovatúnt születésnapokat. Mert ki kacérkodna öregedéssel, betegséggel, halállal, ha nem a lélekben fiatal, kinek számára még színes zűrzavar az élet, gyönyörűség minden szorongás, kinek édes beszéde kiapadhatatlan? Még néhány év, és változni fog az érzés.

*E ritkán szálló szó, e rémület,
ez volna hát a termő férfikor?*

.....
.....

E háborúban, békés borzalomban
most kié vagy te, emberi remény?”

(Elhangzott a könyv 1998. június 4-i bemutatóján, Kecskeméten, a Katona József Könyvtárban.)

Dekerdi László